

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

ПРИСЯЖНИЮК Олександр Анатолійович - докторант Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

e-mail: AlexAnatPris@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3178-6809>

УДК 342.95

DOI 10.32782/EP.2023.3.34

Питання розуміння поняття «правоохоронні органи» досить довгий час залишається невизначеним як у правовій науці, так і в законодавстві України. Це спричиняє проблемам, що пов'язані із здійсненням правової кваліфікації правопорушень, в реалізації окремих повноважень покладених саме на правоохоронні органи, а також ускладнює розуміння змісту нормативно-правових актів, які оперують даним поняттям. Дослідження проведено шляхом аналізу думок та суджень науковців, що розглядали питання сутності терміну «правоохоронні органи», а також сфери нормативного використання даного терміну. Зроблено висновки, про те, що в адміністративно-правовій науці правоохоронні органи розглядаються у двох значеннях: широкому та вузькому. В першому випадку розуміються майже усі органи державної влади, що реалізують правоохоронні та правозастосовні функції, в той час як у вузькому сенсі кожен автор наводить авторське бачення, які досить різняться та не характеризуються вичерпністю та чіткістю.

В результаті аналізу наукових визначень поняття «правоохоронні органи» узагальнено спільні ознаки для усіх визначень. В подальшому проведено ґрунтовний аналіз положень чинного законодавства з метою виявлення головної ідеї, яку законодавець переслідує вживаючи у різних нормативно-правових актах термін «правоохоронні органи». На підставі цього запропоновано усю систему правоохоронних органів України розподілити на 4 окремі види: 1) суто правоохоронні органи (або органи правопорядку); 2) державні органи, наділені правоохоронними функціями; 3) державні органи, що приймають участь у реалізації правоохоронних функцій, виконуючи окремі заходи правоохоронного характеру; 4) інші органи, що мають окремі ознаки правоохоронних.

Ключові слова: правоохоронні органи, правоохоронні функції, правоохоронні повноваження, правоохоронна діяльність, органи правопорядку.

«Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом»^[1]. Беззаперечно актуальність безпеки завжди має велике значення для будь-якої держави, особливо в умовах демократичного та правосвідомого суспільства, а тому це суспільство має забезпечити формування відповідних інституцій, які реалізовуватимуть визначені функції. На жаль, в Україні нині дуже актуальним є питання забезпечення безпеки та захисту державного кордону. Наведене вище положення – це ч. 2 ст. 17 Конституції України, яка є визначальним документом в діяльності будь-якого утворення в державі: чи то державний орган чи установа, або ж приватне підприємство. Тому, на нашу думку, дану цитату варто розцінювати як основоположний орієнтир у здійсненні подальших наукових

¹ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

пошуків відповідей на питання: «Які саме органи Конституція визначає такими, що можуть визначатися як правоохоронні?».

Наукові диспути та пошуки більш-менш узагальненого розуміння поняття правоохоронний орган здійснюються вже достатньо велику кількість часу, що, по-перше, свідчить про неабияку важливість вирішення даного питання, а, по-друге, про те, що різні соціально-політичні умови та прийняття різних нормативних актів вносять корективи в тлумачення цього поняття, по-третє, нормативна невизначеність не виключає її використання, що значно впливає на різні розуміння у різних контекстах. Сучасність також зробила значний внесок у ступінь переосмислення цінностей суспільного буття, можливостей держави та функцій окремих її органів чи інституцій громадянського суспільства.

Відсутність правового визначення поняття «правоохоронний орган» ускладнює не тільки питання наукового розуміння його змісту, а й процес інших видів державно-владної, управлінської діяльності, яка пов'язана із правоохоронними органами та правоохоронною функцією в державі.

Отже, актуальність та важливість чіткого визначення поняття «правоохоронний орган», а також формування категорій ознак, за якими можливо групувати дані органи є важливим питанням не тільки для правової науки, а й для практики правозастосування.

Стан дослідження питання

Проблема визначення понять пов'язана із правоохоронною діяльністю, правоохоронною функцією та правоохоронними органами довгий час залишається в полі зору вчених, які, виходячи з аналізу законодавства, наукових поглядів та думок, досі не мають чіткої позиції щодо трактування цих термінів.

Вивченням розуміння сутності правоохоронних органів займалися свого часу О.М. Бандурка, К.Л. Бугайчук, В.М. Гірич, А.Т. Комзюк, В.І. Литвиненко, О.М. Музичук, В.В. Нагорна, В.Я. Тацій та інші. Однак дані дослідження в переважній більшості були проведені до початку воєнного стану в Україні. Тому нині питання функціону-

вання правоохоронних органів, специфіка правоохоронних функцій органів влади та інших інституцій є вкрай актуальною.

Метою статті є з'ясування сучасного розуміння поняття правоохоронного органу та видів правоохоронних органів через призму актуального формату реалізації правоохоронних функцій та забезпечення державної безпеки.

Виклад основного матеріалу

Дослідження сутності правоохоронного органу пропонуємо розпочати із аналізу висновків вчених щодо сутності поняття правоохоронний орган.

Як зауважує В.Я. Тацій, «унаслідок широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю» [1, с. 4]. Крім того автор зазначає, що поняття правоохоронного органу є одним із найбільш невизначених, суперечливим і занадто об'ємним за розумінням і його варто трактувати в залежності від конкретного змісту, яким наповнене розуміння «правоохоронної функції». Таке трактування є доречним, однак не робить його більш доступним та конкретнішим в розумінні, що в подальшому не забезпечить належного нормативного врегулювання. Частково погоджуючись із думкою автора про збереження поняття «правоохоронного органу» виключно у науковій площині, варто зазначити, що сучасна правова наука має пріоритетним напрямом не від'єднання від практичної діяльності, а удосконалення її форм, методів та змісту шляхом наукових пошуків та вирішення окремих проблем, а в такому випадку понятійний інструментарій має повністю співпадати для уникнення колізій та непорозумінь.

«Правоохоронні органи – це органи державної влади, за функціональним критерієм спрямовані на фахове здійснення правоохоронної діяльності з метою забезпечення верховенства права і правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, прав і законних інтересів юридичних

осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань» [2]. Авторки також асоціюють правоохоронні органи із правоохоронною діяльністю, що, знову ж таки, не виключає непорозуміння в трактуванні, хоча ці питання взаємопов'язані тлумачити, одне не можливо розуміти не розтлумачивши інше («правоохоронна діяльність» як термін також не має конкретного визначення і, на кшталт «правоохоронних органів» не є ustalеним уніфікованим терміном).

Цікавим зауваженням щодо іншомовного походження терміну правоохоронні органи притримується В.М. Гірич, який наголошує, що згаданий термін «Law Enforcement Agencies», який традиційно перекладається із англійської як правоохоронні органи, буквально перекладається як «державні органи, уповноважені на застосування законного примусу», на які покладається безпосереднє забезпечення національної безпеки у сферах правопорядку, громадської та державної безпеки [3]. Тобто автор, враховуючи буквальный переклад, пов'язує правоохоронні органи із можливими методами діяльності та компетентністю щодо застосування примусу у власній діяльності. На нашу думку, така ознака, як можливість застосування примусу є однією із ознак правоохоронного органу (про ознаки мова буде йти далі), однак як виключну характеристику використовувати її не можливо.

М.А. Хлистик робить висновок, що «правоохоронні органи України – це державні органи, визначені у законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють правоохоронні чи правозастосовні функції» [4, с. 54]. Така думка автора зовсім не вносить ясності в розуміння сутності правоохоронного органу. Обов'язковість нормативного визначення органу як правоохоронного вже ж зроби́ть його правоохоронним, однак постає питання для законотворців: якими критеріями керуватися при віднесенні одного чи іншого органу або служби до розряду правоохоронних. В додаток наголошено на тому, що для правоохоронного органу характерна не тільки правоохоронна, а й правозастосовна діяльність, поняття останньої також не знайшло уніфікованого вираження.

Р.Р. Трагнюк подібним чином характеризує правоохоронні органи, наголошуючи, що поряд із можливістю застосовувати методи державного примусу, основним видом їх діяльності є протидія «порушенню закону» [5]. Однак протидія порушенню закону є досить абстрактним формулюванням, яке по суті узагальнює діяльність в тому числі будь-якого органу, здійснює контроль-наглядові функції в управлінській сфері. Порушення закону не завжди можна розглядати як кримінальне або адміністративне правопорушення. Останнє можна розглядати як порушення закону, однак порушення закону не обмежується тільки кримінальними чи адміністративними правопорушеннями.

Більш детально описано функції та призначення правоохоронних органів у визначенні «Правоохоронні органи – це структурні колективи службовців, що здійснюють державні і недержавні функції контролю, нагляду, досудового розслідування, охорону і захист усіх форм власності, охорону прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, виконують інші правоохоронні функції» [6, с. 245; 7, с. 45]. Автори взагалі акцентують увагу на колективі осіб, які є правоохоронним органом, а не безпосередньо організацію чи установу як юридичну особу, яка наділена окресленими повноваженнями. Кроки щодо тлумачення змісту та переліку правоохоронних функцій є досить важливими, однак їх невичерпність не сприяють бажаному результату.

Більш ширше тлумачення пропонується групою вчених, які розглядають правоохоронний орган «як державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо визначені функції або завдання з охорони права, відновлення порушеного права або організація виконання покарання, захист національної (державної) безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності» [8, с. 20]. У порівнянні із попереднім, варто звернути увагу на ще більш розширений перелік функцій, хоча і вичерпний, а також варто акцентувати увагу на такій функції правоохоронного органу як відновлення порушеного права, що не характерно для схожих суджень.

Деякі вчені розглядають сутність правоохоронних органів крізь призму спрямованості їх діяльності. Так С.В. Россоха зазначає, що «правоохоронним органом слід розуміти такий державний орган, що Конституцією та законами України наділений певним обсягом прав і обов'язків щодо здійснення захисту прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави, шляхом вчинення специфічних дій примусового характеру, які проводяться в певній процесуальній формі» [9, с. 9]. Правоохоронні органи представляють собою окремий вид органів державної влади, основним завданням яких є охорона та захист прав і свобод громадян шляхом реалізації превентивної, кримінально-процесуальної, адміністративно-юрисдикційної та оперативно-розшукової функцій [10]. З огляду на перелічені функції, вчені зазначають на тому, що саме їх наявність характеризує органи як правоохоронні. Тобто наведені функції відносяться до комплексу правоохоронної діяльності, або є підфункціями правоохоронної функції держави.

Ю.В. Делія наголошує, що під правоохоронним органом розуміють державну установу (або державну юридичну особу), яка діє в системі органів влади й виконує відповідно до закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольно-перевірочні, тощо) у різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави. Інше визначення обраної категорії («правоохоронні органи»): це державні органи, що на підставі законодавства держави здійснюють правоохоронну (правозастосовну та правозахисну) діяльність. Але названі дефініції мають тяжіння до державницької теорії. До того ж чинна Конституція України надає право й недержавним інституціям здійснювати правозастосовну та правозахисну діяльність [11, с. 210]. Варто не погодитись із запропонованою позицією. Адже в першому визначенні автор взагалі описує будь-який орган державної влади, а у другому – характеризуючи поняття через зміст правоохоронної функції розуміє під останньою дві відокремлені функції: правозастосовну та правозахисну, що недоречно з точки зору мети на наповнення вказаних функцій.

А.М. Куліш свого часу зазначив, що додержання прав і свобод громадян як мета діяльності правоохоронної системи, обумовлює зміни у правовому статусі правоохоронних органів, діяльність яких протягом існування СРСР була спрямована перш за все на захист інтересів держави, часто за рахунок обмеження прав і свобод особи. Демократизація суспільних відносин в незалежній Україні обумовила пріоритетність додержання прав і свобод громадян, що знайшло своє закріплення у Конституції України, а також у низці законодавчих актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів [12]. Тому серед головної мети або спрямованості функціонування правоохоронних органів, варто виділити забезпечення та охорону прав, свобод та інтересів людей, а в другу чергу забезпечення державних інтересів.

З огляду на наведені думки різних вчених, варто виділити головні характеристики правоохоронних органів в контексті доктринального їх тлумачення:

1) Правоохоронні органи у більшості випадків розглядаються виключно як органи державної влади. Лише незначна кількість науковців говорить про те, що до правоохоронних органів відносяться і недержавні інституції. Більш доречно недержавні установи розглядати як утворення, частково наділені правоохоронними функціями, для прикладу будь-яка охоронна фірма, що займається охороною власності та людей.

2) Повноваження правоохоронного органу мають в обов'язковому порядку бути визначені саме на законодавчому рівні. Що у більшій мірі забезпечить уніфікований підхід, у зв'язку із здійсненням законодавчої функції єдиним органом влади.

3) Можливість реалізації повноважень правоохоронних органів шляхом використання спеціального методу діяльності – однієї з форм державного примусу. Саме можливість реалізовувати примус в діяльності правоохоронного органу є однією із головних практично-значимих компетентностей.

4) Компетенція здійснювати превентивну, кримінально-процесуальну, адміністративно-юрисдикційну та оперативно-розшукову діяльність. В класичному розумінні

наявність усіх названих видів діяльності із стовідсотковою впевненістю говорить про правоохоронну характеристику органу, а реалізація однієї з трьох останніх – також може характеризувати орган, як такий, що в частково виконує правоохоронні функції.

5) Спрямованість діяльності правоохоронних органів полягає у забезпеченні правопорядку, охорони та забезпеченні прав, свобод і законних інтересів людини та юридичних осіб, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, забезпеченні державної безпеки в частині реалізації спеціальних чітко визначених функцій.

6) Право у встановленому законом порядку обмежувати права і свободи громадян, що виражається у можливості використовувати державно-владні методи реалізації, в тому числі методи контролю та нагляду.

7) Головною функцією діяльності правоохоронного органу виділено здійснення правоохоронної діяльності, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на досягнення цілей наведених у п. 5.

Серед наявних критеріїв варто відмітити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану, функції правоохоронних органів в обов'язковому порядку мають зазнавати змін. З огляду на це, додатковою характеристикою правоохоронного органу можна розглядати покладання додаткових функцій щодо забезпечення національної безпеки в умовах надзвичайних подій.

Звісно головним критерієм виділення правоохоронних органів серед усіх інших є категорія завдань, які ці органи мають виконувати. Однак визначати такою категорією правоохоронні функції не варто, тому що ні «правоохоронні органи», ні «правоохоронні функції» або «правоохоронна діяльність» чіткого нормативного визначення не мають. Логічним та актуальним рішенням даного питання постає виключно чітка нормативна регламентація будь-якого із цих термінів із подальшим узгодженням усього комплексу нормативної бази, що оперує даними поняттями.

Аналіз сучасної чинної нормативно-правової бази з питань змістовності використання терміну «правоохоронні органи», а також суміжних понять варто розпочати з Консти-

туції України. В ч. 3 ст. 17 Конституції України зазначено, що «забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та *правоохоронні органи держави*, організація і порядок діяльності яких визначаються законом»^[2]. Надалі в документі відсутні згадування про правоохоронні органи, однак у 2016 році Конституцію доповнено ст. 131¹, де вказано, що прокуратура здійснює «організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями *органів правопорядку*»^[3]. Отже, по-перше, важливим аргументом щодо роз'яснення сутності поняття правоохоронні органи є те, що вони здійснюють забезпечення державної безпеки та захист державного кордону, по-друге, правоохоронні органи не є військовим формуванням, по-третє, до структури правоохоронних органів можна відносити органи правопорядку, які виконуються окрему частину правоохоронної діяльності. На підтвердження останнього, М. Руденко та О. Шайтуро виокремлюють як основний критерій віднесення тих чи інших правоохоронних органів до органів правопорядку наявність у них повноважень на здійснення негласних слідчих (розшукових) дій у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, оскільки саме їх реалізація спрямована на захист громадян і держави від неправомірних посягань, тобто на застосування і охорону права [13, с. 160]. Тому органи правопорядку варто розцінювати як одну із складових правоохоронних органів, а подібну кваліфікацію здійснювати в залежності від комплексу повноважень, якими наділений правоохоронний орган.

Також, словосполучення «органи правопорядку» можна зустріти у Законі України «Про Національну поліцію», а саме: «поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органа-

² Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

³ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

ми правопорядку ...» (ч. 1 ст. 5 вказаного закону), «...в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції...» (п. 25 ч. 1 ст. 23 закону), поліція здійснює взаємодію з «органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями» (п.4 ч. 2 ст. 25)^[4]. Як бачимо, питання узгодженості у законотворчій практиці на жаль на сьогодні відсутнє, адже в ст.ст. 5, 25 Національну поліцію України не віднесено до органів правопорядку, у ст. 23 їх ототожнено із правоохоронними органами, що є помилковим, а мало бути більш узагальнено сказати про правоохоронні органи інших держав.

В той же час, у Законі України «Про прокуратуру»^[5] також використано поняття «органів правопорядку» (пп. 2 п. 2 ч. 10 ст. 8¹) наряду із поняттям «правоохоронні органи» (ч. 2 ст. 25). Цікавим є те, що зміст статті 25 закону дуже подібний до ст. 131¹ Конституції України, з чого виходить, що і в даному випадку законодавець знову ототожнює зазначені вище поняття.

Цікавою з цього приводу є позиція М.В. Руденка, який не ототожнює поняття «правоохоронний орган» та «орган правопорядку». Автор робить висновок, що «одним із критеріїв віднесення правоохоронних органів до органів правопорядку безумовно є наявність повноважень щодо провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень та здійснення оперативно-розшукової діяльності, оскільки саме їх реалізація спрямована на захист громадян і держави від неправомірних посягань, поновлення порушених прав та інтересів, тобто на застосування і охорону права, регламентованого Конституцією та законами України» [14, с. 42]. Тобто автор, на відміну від нашої думки щодо більш узагальнюючого поняття «правоохоронні органи», навпаки акцентує увагу на більш широкому змісті терміну «органи правопорядку», який включає правоохоронні органи.

⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top>

⁵ Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#top>

Враховуючи наведене, варто коротко підсумувати, що чіткого розмежування термінів «органи правопорядку» та «правоохоронні органи» наразі у законодавстві України не існує (як мінімум це пояснюється відсутністю нормативних визначень цих термінів), а тому, пропонуємо розуміти органи правопорядку однією із складових частин правоохоронних органів. Критерієм віднесення їх до групи органів правопорядку є наявність функцій, спрямованих на забезпечення публічної безпеки та порядку, правопорядку, протидії правопорушенням у цій сфері, а також можливість здійснювати досудове розслідування.

Найбільш змістовно термін «правоохоронні органи» окреслено у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», де наведено перелік таких органів, а також тих органів, які не варто розглядати як правоохоронні. Так, до правоохоронних органів віднесено «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції», а з огляду на зміст абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 2 не відноситься до правоохоронних органів Конституційний Суд України, суди, розвідувальні органи України, Сили спеціальних операцій Збройних Сил України, Служба судової охорони, Антимонопольний комітет України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку^[6]. Варто відзначити, що останні із наведених органів виконують окремі види правоохоронної діяльності (оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності, охороні громадського порядку і громадської безпеки та ін.), однак це не є підставою для віднесення їх до правоохоронних.

⁶ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>

Аналіз даних положень закону дає можливість зробити наступні висновки: 1) нормативно-визначений перелік правоохоронних органів не є вичерпним (...інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції); 2) здійснення правоохоронної діяльності, хоча і передбачено щойно цитованим положенням, однак не завжди є визначальним для ідентифікації органу як правоохоронного; 3) реалізації правозастосовної функції може бути критерієм для віднесення до числа правоохоронних органів; 4) законодавчо визначено неналежність судів до правоохоронних органів (у протизаг науковцям, які наводять широке тлумачення правоохоронних органів). Як бачимо, законодавець знову ж таки визначаючи перелік правоохоронних органів, оперує поняттям правоохоронної функції.

В Законі України «Про національну безпеку України» [7] неодноразово використовуються поняття «правоохоронний орган» та «правоохоронні функції». При визначенні термінів вказано, що правоохоронні органи та органи з правоохоронними функціями входять до складу сил безпеки та оборони (п. 16-17 ч. 1 ст. 1 закону).

Разом із тим варто відмітити, що в наведеному правовому акті зазначено те, що до сил безпеки поряд із правоохоронними органами відносяться і сили цивільного захисту, якими виступає Державна служба України із надзвичайних ситуацій. Тобто відповідно до закону остання не належить до правоохоронних органів. Тим паче, відповідно до Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій [8], остання є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від

надзвичайних ситуацій. Однак в рішенні Верховного Суду України, викладеного у постанові від 30 серпня 2023 року у справі № 633/195/17 (провадження № 13-39 кс 23), щодо оскарження рішення попередньої інстанції (касаційна інстанція) зазначено, що одним із основних питань було визначення, чи відноситься Державна служба України з надзвичайних ситуацій до правоохоронного органу. Позиція щодо того, що дана служба є правоохоронним органом наводилась прокурором у касаційній скарзі. Постановою суду встановлено, що «У ході судового розгляду суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшов висновку про те, що стороною обвинувачення не доведено, що обвинувачений ОСОБА_20 (головний інспектор Печенізького РС ГУ ДСНС у Харківській області, майор служби цивільного захисту) є працівником правоохоронного органу. Своє рішення суд мотивував тим, що жоден із чинних нормативно-правових актів не відносить ДСНС та її органи до правоохоронних, як і не пов'язує їх діяльність із правоохоронною спрямованістю. Велика Палата Верховного Суду не погоджується з наведеними висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке [9]. Далі наводяться витяги з нормативно-правових актів, і як висновок касаційну скаргу прокурора задоволено у повному обсязі, що свідчить про рішення суду, що в даному випадку (кримінальне провадження) працівник Державної служби України з надзвичайних ситуацій є працівником правоохоронного органу, а сама служба правоохоронним органом.

Окремі висновки щодо застосування норм права також потребують додаткової уваги. Так Верховний Суд визначив, що:

1) Критеріями віднесення органів державної влади до правоохоронних є інституційно-функціональні ознаки, що визначають правовий статус такого органу в системі органів державної влади.

⁷ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

⁸ Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>

⁹ Постанова Верховного Суду України від 30 серпня 2023 року. Справа № 633/195/17. Провадження № 13-39 кс 23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396900?fbclid=IwAR1wXlKLRoz0o09a-aDBWBZj3R6fyqfYNXwXF-rZKQ7jVGmFnLlueI-p5uY>

2) До правоохоронних органів слід відносити органи державної влади, визначені в законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють закріплену за ними на законодавчому рівні правоохоронну функцію. Тобто розглядати орган як правоохоронний можливо виключно шляхом аналізу його адміністративно-правового статусу, а також реалізацію ним правоохоронної функції шляхом правозастосування.

3) При вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу: положень Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника [10]. Отже, суд вважає головним критеріями правоохоронної функції вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів, що в свою чергу розширює перелік правоохоронних органів до майже усіх органів державної влади, адже переважна їх більшість в певній мірі реалізує превентивні заходи. В протиположності таким висновкам, варто навести дослідження В.О. Іванцова, який приходить до висновку, що «беззаперечно з'ясовано, що відповідно до чинного законодавства органи Державної

служби України з надзвичайних ситуацій не належать до правоохоронних органів, оскільки віднесені до єдиної державної системи цивільного захисту (на органи ДСНС не покладаються правоохоронні завдання та/або функції; вони не наділені правоохоронними повноваженнями)» [15, с. 87]. Отже, можемо із впевненістю стверджувати, що питання віднесення окремих органів до числа правоохоронних є актуальним і в умовах сьогодення.

В протиположності позиції викладеній вище, де правоохоронний орган може здійснювати правоохоронну або правозастосовну функції, варто навести інше нормативне положення. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами визначає, що «правоохоронні органи – органи прокуратури, служби безпеки, Національної поліції, Бюро економічної безпеки, Національне антикорупційне бюро, інші утворені відповідно до законодавства органи, які здійснюють правоохоронні функції»^[11]. На нашу думку, реалізація правозастосовної функції притаманна усім органам державної влади, в тому числі і правоохоронним органам. Виділення можливості здійснювати правозастосовну діяльність не має бути критерієм віднесення органу до категорії правоохоронних, а положення абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» викласти у формі «... інші органи, які здійснюють правоохоронні функції, в тому числі шляхом правозастосування».

Державні органи, в тому числі *правоохоронні, державного фінансового контролю* та суди, з метою охорони державної таємниці мають за погодженням із Службою безпеки України встановлювати порядок здійснення своїх функцій щодо державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємни-

¹⁰ Постанова Верховного Суду України від 30 серпня 2023 року. Справа № 633/195/17. Проведення № 13-39 кс 23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396900?fbclid=IwAR1wXIKLRoz0o09a-aDBWBZj3R6fyqfYNXwXF-rZKQ7jVGmFnLlue1-p5uY>

¹¹ Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF/ed20231231#Text>

цією [12]. Разом із тим, Р.М. Шестопалов, проводячи аналіз статусу органів адміністративно-правової охорони, робить висновок, що органи фінансового контролю (Державна митна служба України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна аудиторська служба України, Державна служба фінансового моніторингу, Антимонопольний комітет України) відносяться до числа правоохоронних органів [16]. Неузгодженість при прийнятті нормативних актів впливає на розуміння сутності, а точніше значно його ускладнює.

Хоча в переліку наведених правоохоронних органів (Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів») і наявні органи охорони державного кордону, а це, без сумнівів, Державна прикордонна служба України, в інших нормативних актах є деякі протиріччя щодо такої норми. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [13] конкретизуючи засади діяльності громадських формувань (ст. 3), розділяє окремо правоохоронні органи та Державну прикордонну службу, наче вони не є частиною системи правоохоронних органів. І загалом спосіб використання терміну «правоохоронні органи» в контексті наведеного вище закону є досить сумнівним, адже по тексту вбачається, що поняття «правоохоронні органи» використовується поряд із терміном «органи виконавчої влади», ніби правоохоронні не є органами виконавчої влади.

В законодавстві України дуже поширене використання терміну «правоохоронний орган», і, як бачимо, науковці в переважній більшості характеризують такі органи виходячи із їх функцій. Такі дискусії є досить тривалими і, на жаль, результатів для практичного впровадження поки не так багато. Зважаючи на те, що поняття правоохорон-

них органів широко використовується в системі кримінального правосуддя (у ряді злочинів при визначенні кваліфікуючої ознаки або спеціального суб'єкта злочину законодавець оперує досліджуваним терміном), варто більш чітко проаналізувати статус тих органів, які нормативно визначені як правоохоронні (з переліку наведеному в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»). Вихідною аксіомою на даному етапі пропонується вважати зазначений перелік, а виходячи із мети діяльності та особливостей їх функцій необхідно виокремити загальні характеристики для правоохоронних органів.

Прокуратура України функціонує з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Серед її основних функцій виділено підтримання державного обвинувачення, нагляд за дотриманням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, при виконанні судових рішень, а також під час реалізації заходів, що обмежують права та свободи громадян [14].

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [15]. Мета функціонування даного органу вбачається саме виходячи із завдань, які перераховані у визначенні. Як бачимо, знову мова йде про діяльність щодо забезпечення прав і свобод людини.

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. Завданнями Служби безпеки України визначено серед усього іншого захист прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих

¹² Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

¹³ Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>

¹⁴ Про прокуратуру України: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#top>

¹⁵ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top>

організацій, груп та осіб [16]. В даному випадку у визначенні Служби використовуються підхід до категоризації органу як правоохоронного через визначення його правоохоронних функцій, і в той же час вбачається одним із завдань захист прав громадян.

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України, призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах [17]. Варто наголосити, що в даному випадку мова йде про правоохоронний орган у складі військового органу. Це свідчить про те, що за загальним правилом як правоохоронний орган можна розглядати навіть окреме формування у складі іншого органу державної влади або іншого формування.

Національне антикорупційне бюро України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [18].

¹⁶ Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

¹⁷ Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>

¹⁸ Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#top>

До завдань цього органу належить протидія корупції у будь-яких проявах, що становить загрозу національній безпеці України. Завдань, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини та громадянина немає в переліку, тому в подальшому логічно розмежовувати правоохоронні органи в залежності від спрямованості функцій та забезпечення прав і свобод людини.

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що прямо передбачено відповідним законом [19]. Головне завдання – забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України, здійснюється шляхом реалізації функцій по охороні державного кордону, в тому числі шляхом здійснення оперативно-розшукових заходів, здійсненні прикордонного контролю, участі у боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом в межах визначеної компетенції. Незрозумілим залишається той факт, що в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» в переліку правоохоронних органів зазначено не Державну прикордонну службу України, а «органи охорони державного кордону», якими відповідно до Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України [20] є прикордонний загін, окремий контрольно-пропускний пункт та авіаційна частина Державної прикордонної служби України. Як бачимо, в даній ситуації виникають питання: чи все таки уся служба розглядається як правоохоронний орган чи саме окремий орган у загальній структурі цієї служби є таким. На нашу думку, в цьому контексті виникає ще одна пропозиція щодо уточнення переліку правоохоронних органів в частині віднесення до їх числа Державної прикордонної служби України в цілому.

¹⁹ Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

²⁰ Про затвердження Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України: наказ МВС України від 30.11.2018 № 971 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1468-18#Text>

Бюро економічної безпеки України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює, в том числі правоохоронну функцію, з метою реалізації завдань щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [21]. До основних завдань Бюро серед тих, що можна визначати як притаманні правоохоронному органу є забезпечення економічної безпеки держави і протидія злочинності та іншим протиправним діянням у сфері економіки.

У випадку із органами та установами виконання покарань, слідчими ізоляторами варто відмітити, що в переліку відсутня Державна кримінально-виконавча служба України, натомість наголошено на віднесенні саме органів та установ виконання покарань та слідчих ізоляторів до числа правоохоронних органів. В певній мірі це може пояснюватися і тим, що до складу Служби входять структурні підрозділи, які не мають жодним чином відношення до виконання правозастосовних та правоохоронних функцій, а саме: навчальні заклади та заклади охорони здоров'я [22]. Однак, зважаючи те, що окремі структурні підрозділи усіх правоохоронних органів можуть бути відсторонені від безпосередньої реалізації правоохоронних функцій, варто внести відповідні зміни до Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а саме: слова «органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори» у всіх відмінках замінити на «Державна кримінально-виконавча служба».

Наступним із переліку правоохоронних органів є органи фінансового контролю, поняття яких також відсутнє у чинному законодавстві. Враховуючи зміст Положення про Міністерство фінансів України [23], воно за-

безпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю. Виходячи із цього, можна говорити про те, що окремі структурні підрозділи Міністерства фінансів, а саме ті що здійснюють функції фінансового контролю, можуть бути віднесені до правоохоронних. Такими органами можемо вважати: Державну митну службу, Державну податкову службу, Державну аудиторську службу, Державну службу фінансового моніторингу. Варто відзначити, що теорія адміністративно-правової науки передбачає більш широкий перелік органів фінансового контролю, до яких належать і Рахункова Палата, однак віднесення її до числа правоохоронних органів є досить сумнівним, тому на нашу думку, враховуючи особливий статус реалізації повноважень Рахунковою Палатою від імені Верховної Ради України [24], можемо говорити про те, що цей орган, реалізуючи контрольні повноваження у сфері наповнення та використання Державного бюджету, може характеризуватися як правоохоронний лише у випадку виявлення, фіксації обставин та попередження кримінальних чи адміністративних правопорушень у сфері фінансів.

Державна митна служба України є центральним органом виконавчої влади, серед завдань якої, в контексті віднесення її до правоохоронних органів, варто виділити здійснення контрольних повноважень за дотриманням вимог митного законодавства, а також боротьба з контрабандою, здійснення заходів щодо запобігання порушенню митних правил [25], а також реалізація державної митної політики, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи [26]. Варто відзначити, що безпосе-

²¹ Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

²² Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#top>

²³ Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#top>

²⁴ Про Рахункову палату: Закону України від 02.07.2015 № 576-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

²⁵ Про Державну митну службу України: указ Президента України від 29.11.1996 № 1145/96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text>

²⁶ Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#top>

редне здійснення митної справи покладається на митні органи, призначенням яких є забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України [27]. Також, окрім наведеної специфіки діяльності Державної митної служби та митних органів зокрема варто відмітити повноваження щодо здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення в межах компетенції.

Наступними органом фінансового контролю вбачається виділити Державну податкову службу, яка функціонує у складі Міністерства фінансів України. Ця служба хоча фактично розглядається як орган фінансового контролю, однак дуже сумнівно належить до числа правоохоронних органів. Авжеж, контрольно-наглядові функції та функції здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення щодо порушення податкового законодавства притаманні цьому органу виокремлюють його з числа інших державних органів виконавчої влади, однак, на нашу думку, не характеризують цей орган як правоохоронний [28].

Державна служба фінансового моніторингу України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [29]. Виходячи із самої назви служби, то саме цей орган можна вважати органом фінансового контролю, а відтак і правоохоронним органом. Судячи із мети діяльності варто наголосити, що забезпечення реалізації вказаних функцій, як основного виду діяльності, варто розцінювати як критерій

²⁷ Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

²⁸ Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#top>

²⁹ Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#top>

для віднесення до числа правоохоронних органів.

Державна аудиторська служба України також є органом, який реалізовує державну політику у сфері фінансового контролю [30]. Здійснення суто контрольних повноважень та сприяння виявленню порушень законодавства у сфері фінансів в Україні є визначальними у вирішенні питання щодо віднесення цієї служби до категорії правоохоронних органів.

Положенням про державну лісову охорону, лісову охорону інших постійних лісокористувачів та власників лісів [31] чітко встановлено, що державна лісова охорона має статус правоохоронного органу. Це варто пояснювати наявністю у даного органу охоронних, контрольних функцій та завдання запобігання злочинам і адміністративним правопорушенням у сфері лісового та мисливського господарства.

Останніми із наведених правоохоронних органів є органи рибохорони, до числа яких віднесені територіальні органи Державного агентства рибного господарства України [32]. Правоохоронний статус даного органу можливо вбачати виключно у здійсненні обмеженого кола контрольних повноважень щодо підпорядкованих органів та у сфері рибного господарства, а також можливість здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення. Говорити про охорону водних біоресурсів як напрям правоохоронної діяльності дуже складно і, на нашу думку, недоречно.

Поряд з наведеним переліком правоохоронних органів, варто звернути додаткову

³⁰ Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#top>

³¹ Про затвердження Положення про державну лісову охорону, лісову охорону інших лісокористувачів та власників лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-%D0%BF#Text>

³² Про затвердження Положення про органи рибохорони Державного агентства рибного господарства України: наказ Міністерство аграрної політики та продовольства України від 19.01.2012 № 26 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-12#Text>

увагу на такі органи як Державне бюро розслідувань, Національну гвардію України та Антимонопольний комітет України в частині можливого виконання останніми правоохоронних функцій.

Відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» останнє є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції^[33]. Як бачимо, законодавець знову ж таки, упускаючи вимоги використання уніфікованих термінів в процесі законотворення, помилково не зазначає Державне бюро розслідувань в переліку органів зазначеному в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», у зв'язку із чим пропонується доповнити положення цього закону. Як бачимо із мети діяльності, основними функціями та завданнями цього органу є здійснення протидії злочинності шляхом здійснення кримінального провадження, виявлення фактів порушень, проведення оперативно-розшукових заходів, а також запобігання таким фактам. Тобто варто наголосити на тому, що виключна спрямованість цього органу за протидію злочинності у межах компетенції є критерієм для віднесення його до числа правоохоронних.

Враховуючи специфічний статус Національної гвардії України як військового формування у структурі Міністерства внутрішніх справ України, необхідно зазначити, що в Законі України «Про Національну гвардію України»^[34] останню наділено правоохоронними функціями, що свідчить, в тому числі, про правоохоронний характер її функціонування. Серед основних повноважень, які варто розглядати як правоохоронні, варто виділити охоронні функції стосовно окремих об'єктів, підтримання та забезпечення правопорядку та забезпечення безпеки. З огляду, на це Національну гвардію України

із впевненістю можна відносити до системи правоохоронних органів.

Стосовно питання віднесення Антимонопольного комітету варто наголосити, що Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначає, що працівники цього органу в окремих випадках потребують захисту в рамках зазначеного закону, однак не відносить їх до числа правоохоронних органів. Таку позицію можна пояснити тим, що основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики шляхом здійснення різного роду контролю за діяльністю в дуже обмеженій області. Однак цікавим є положення Закону України «Про Антимонопольний комітет України» де визначено, що особливістю адміністративно-правового статусу Комітету є надання соціальних гарантій, охорони особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів^[35]. З цього можна зробити висновок, що не будучи правоохоронним органом, Антимонопольний комітет має певні його ознаки, які дозволяють прирівняти його працівників до працівників правоохоронних органів.

Підсумовуючи наведені нормативні положення щодо регламентації статусу окремих органів державної влади, які так чи інакше мають відношення до правоохоронних, можна останні класифікувати в залежності від об'єму повноважень та спрямованості діяльності на:

1) Суто правоохоронні органи (або органи правопорядку): Національна поліція України, Військова служба правопорядку Збройних Сил України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань та Бюро економічної безпеки.

2) Державні органи, наділені правоохоронними функціями: прокуратура, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та Національна гвардія України.

³³ Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

³⁴ Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

³⁵ Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

3) Державні органи, що приймають участь у реалізації правоохоронних функцій, виконуючи окремі заходи правоохоронного характеру: Державна кримінально-виконавча служба України, Державна митна служба та Державна податкова служба України, Державна служба фінансового моніторингу, Державна аудиторська служба України.

4) Інші органи, що мають окремі ознаки правоохоронних: Рахункова палата, Державна лісова охорона, органи рибоохорони, Антимонопольний комітет та Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Наведена класифікація правоохоронних органів дає можливість для подальшого удосконалення нормативно-правової бази України щодо визначення переліку, а в ідеалі окремого чіткого нормативного поняття «правоохоронні органи».

Враховуючи проведений аналіз завдань та функцій зазначених органів державної влади, варто підсумувати, що правоохоронними органами є органи державної влади, діяльність яких спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, охорону інтересів суспільства та держави, забезпечення безпеки та оборони, протидію злочинності, а також реалізацію контрольно-наглядових повноважень, і здійснюється шляхом використання спеціального інструментарію, зокрема заходи примусу, розкриття та розслідування злочинів та адміністративних правопорушень, а також здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Література

1. Тацій В. Щодо визначення поняття та системи правоохоронних органів у контексті внесення змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Вісник Конституційної асамблеї*. 2013. № 1. С. 286-293. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16434/1/Tatsiy_286-293.pdf

2. Фаріон-Мельник А., Яременко О. Правоохоронні органи: питання термінології та системи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22) С. 65-70 URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/bitstream/316497/38757/1/%D0%A4%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%BE%D0>

[%BD%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf](https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.4/09)

3. Гірич В.М. До проблеми визначення базових понять у контексті реформування правоохоронних органів. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 13 травня 2013 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/do-problemi-viznachennya-bazovikh-ponyatu-konteksti-reformuvannya>

4. Хлистік М.А. Визначення поняття правоохоронного органу в законодавстві України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. Том 32 (71) № 4. С. 49-54 DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.4/09>

5. Трагнюк Р.Р. Деякі проблеми визначення поняття правоохоронних органів за законодавством України. *Zenodo*, 2020. Вересень. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4433090>

6. Колодій А. М., Олійник А.Ю. *Правознавство: підручник. Правова єдність*. ВАР. 2009. 792 с.

7. Нагорна В.В. Щодо проблеми визначення поняття «правоохоронні органи» у правовій науці і законодавстві України. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2018. № 6. С. 44-48

8. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Біліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/76/1/sydovi%20i%20pravoохо.pdf>

9. Россоха С.В. Правоохоронні органи державни в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2574>

10. Muzychuk, O., Salmanova, O., Khromov, A. e Seliukov, V. Law enforcement agencies in the system of subjects of human rights protection and defence. *Revista de Gestão e Secretariado*, 2023. 14(9), p. 15004–15019. DOI: <https://doi.org/10.7769/gesec.v14i9.2764>

11. Делія Ю. Правоохоронні органи у сфері захисту прав, свобод і законних інтер-

есів людини та громадянина. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 1. С. 208-217

12. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2009. 29 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14035189.pdf>.

13. Руденко М. В., Шайгуро О. П. Щодо визначення поняття «органи правопорядку». *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: Серія «Право»*. 2017. Вип. 23. С. 158–160.

14. Руденко М.В. Щодо зміни акцентів у визначенні поняття та системи правоохоронних органів (органів правопорядку). *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2019. № 1 (37). С. 37-43 DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2019-37-1-37-43>

15. Іванцов В.О. Актуальні проблеми окреслення переліку правоохоронних органів України: теоретико-правові засади та значення для правозастосовчої практики (на прикладі органів Державної служби України з надзвичайних ситуацій). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 3. С. 83-89 DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2020-3-83-89>

16. Шестопапов Р.М. Органи адміністративно-правової охорони: проблемні питання щодо класифікації правоохоронних органів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4 DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.37>

Reference List:

1. Tatsiy, V. (2013). Regarding the definition of the concept and system of law enforcement agencies in the context of amendments to the Constitution of Ukraine (conceptual approaches). *Bulletin of the Constitutional Assembly*, (1), 286–293. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16434/1/Tatsiy_286-293.pdf

2. Farion-Melnyk, A., & Yaremko, O. (2020). Law enforcement agencies: issues of terminology and system. *Aktual'ni problemi pravoznavstva*, 1(2), 65–70. <https://doi.org/10.35774/app2020.02.065>

3. Нурч, В. (2013). To the problem of defining basic concepts in the context of

reforming law enforcement agencies. Analytical note. *National Institute of Strategic Studies.*, (13 may). <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/do-problemi-viznachennya-bazovikh-ponyat-u-konteksti-reformuvannya>

4. Khlystik, M. A. (2021). Definition of the concept of a law enforcement agencies in the legislation of Ukraine. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Juridical Sciences*, (4), 49–54. <https://doi.org/10.32838/tnu-2707-0581/2021.4/09>

5. Tragniuk, R. (2020). Some problems of defining the concept of law enforcement agencies under the legislation of Ukraine. *Zenodo*, (September). <https://doi.org/10.5281/zenodo.4433090>

6. Kolodiy, A., & Oliynyk, A. Y. (2009). *Jurisprudence: a textbook*. VAV.

7. Nagorna, V. (2018). Regarding the problem of defining the concept of «law enforcement agencies» in legal science and legislation of Ukraine. *Legal electronic scientific journal*, (6), 44–48.

8. Kovaliv, M., Yesimov, S., Nazar, Y., Havryltsiv, M., Lukianova, H., Hodiak, A., & Blikhar, M. (2018). *Judicial and law enforcement agencies*. LvSUIA. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/76/1/sydovi%20i%20pravooxor.pdf>

9. Rossoha, S. V. (2016). *Law enforcement bodies of the state in the mechanism of protection of human and citizen rights and freedoms* [Autoref. candidat dissertation, KhNUiA]. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2574>

10. Muzychuk, O., Salmanova, O., Khromov, A., & Seliukov, V. (2023). Law enforcement agencies in the system of subjects of human rights protection and defence. *Revista de Gestão e Secretariado (Management and Administrative Professional Review)*, 14(9), 15004–15019. <https://doi.org/10.7769/gesec.v14i9.2764>

11. Delia, Y. (2020). Law enforcement bodies in the field of protection of rights, freedoms and legitimate interests of a person and a citizen. *Legal journal of Donbass*, (1), 208–2017.

12. Kulish, A. M. (2009). *Law enforcement system of Ukraine: administrative and legal principles of organization and*

functioning [Автореф. doctoral dissertation, KhNUiA]. <https://core.ac.uk/download/pdf/14035189.pdf>

13. Rudenko, M., & Shaituro, O. (2017). Regarding the definition of the concept of «law enforcement agencies». *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazina: «Law» series*, (23), 158–160.

14. Rudenko, M. (2020). Regarding the change of emphasis in defining the concept and system of law enforcement bodies (law enforcement bodies). *Actual problems of law: theory and practice*, (1 (37)), 37–43. <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2019-37-1-37-43>

15. Ivantsov, V. (2020). Current problems of outlining the list of law enforcement agencies of Ukraine: theoretical and legal principles and significance for law-enforcement practice (on the example of the State Emergency Service of Ukraine). *Naukovyy Visnyk Dnipropetrovs'kogo Derzhavnogo Universytetu Vnutrishnikh Sprav*, 3(3), 83–89. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2020-3-83-89>

16. Shestopalov, R. (2022). Administrative and legal protection bodies: problematic issues regarding the classification of law enforcement authorities. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, (4), 214–217. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.37>

SUMMARY

The issue of understanding the concept of “law enforcement agencies” has remained undefined both in legal science and in the legislation of Ukraine for quite a long time. This causes problems related to the implementation of the legal classification of offenses in the implementation of certain powers entrusted to law enforcement agencies, as well as complicates the understanding of the content of normative legal acts that operate with this concept. The study was conducted by analyzing the opinions and judgments of scientists who considered the essence of the term “law enforcement agencies”, as well as the scope of the normative use of this term. Conclusions were made that in administrative and legal science, law enforcement bodies are considered in two meanings: broad and narrow. In the first case, almost all state authorities that implement law enforcement and law enforcement functions are understood, while in a narrow sense each author presents an author’s vision, which is quite different and not characterized by comprehensiveness and clarity.

As a result of the analysis of scientific definitions of the concept of “law enforcement agencies”, common features for all definitions were summarized.

Keywords: law enforcement agencies, law enforcement functions, law enforcement powers, law enforcement activities, law enforcement agencies.